

**Een
bijzonder
Amerikaans harmonium
uit Engeland**

door Izak Lindhout

Als liefhebber en verzamelaar van harmoniums ben ik op internet nogal eens op zoek naar harmoniums of informatie daarover. Zo ook op een avond in september 2008 toen ik op Google een bijzonder instrument tegenkwam dat al vanaf oktober 2007 te koop stond in een kerk in Cloford in de buurt van Bath in Engeland. Het instrument was een Burdett 2mp, nog helemaal compleet met een mooie pijftop.

Nog diezelfde avond heb ik na enige aarzeling een mail naar Engeland gestuurd. Ik ging er eigenlijk vanuit dat het harmonium allang verkocht zou zijn. Al de volgende dag ontving ik een mail met de mededeling dat het harmonium nog steeds te koop was. Het harmonium stond al vanaf 1930 in de kerk en was *pas* in 1980 voorzien van een motor. Tot die tijd was er dus altijd met de hand gepompt!! In 2005 was er een elektronisch orgel aangeschaft. Het harmonium was daarmee overbodig geworden en werd nu te koop aangeboden.

Voor die prijs kun je het toch niet laten!

In mijn mail aan hen vroeg ik mij enige informatie over de dispositie van het harmonium en dergelijke te zenden en was benieuwd naar de prijs die zij ervoor vroegen. Die bleek niet meer te zijn dan 100 Engelse ponden, oftewel € 125,- op dat moment!!!! Het harmonium had, zo werd mij gezegd, 21 registers en de stemmen waren niet gedeeld, wat neerkomt op zo'n 11 of 12 spel.

Ik heb hierover contact gezocht met Louis Huivenaar. Hij zei dat het toch zeker gedeelde stemmen zouden zijn en dat het wellicht om een 7 tot 7,5 spel zou gaan, heel wat minder dus, maar ja

voor die prijs kun je het toch niet laten! Dus toch maar besloten het harmonium op te halen.

Naar Cloford

Zo zijn we op een vrijdagmorgen in november met de boot vanuit Oostende naar Ramsgate, Engeland vertrokken, zo'n 4 uur varen. Daarna volgde een rit van 4,5 uur naar Cloford, een plaatsje van 7 huizen en een kerk, in een schitterend, heuvelachtig landschap.

Cloford

Toen we daar rond half vier s' middags aankwamen, bleek het hele harmonium door een aantal gemeenteleden en de dominee al in hapklare brokken gedemonteerd te zijn. Het laden was dan ook een peulenschil. In een gesprek dat daarna volgde, bleek dat twee van hen ooit een officiële aanstelling als orgelpomper hadden. Hun namen waren in het zijpaneel van het harmonium gekrast.

De naam van een orgelpomper in het zijpaneel gekrast.

Na een overnachting in een plaatselijk hotel zijn we de volgende ochtend weer richting huis gegaan, een hele vracht rijker. En thuisgekomen zijn we direct begonnen het harmonium weer op te bouwen om te zien wat we hadden gekocht.

Het harmonium

Het bleek dat Louis Huivenaar gelijk had gehad.

Het harmonium is 7 spel en de dispositie is:

Van links naar rechts:

- 1 *Vox Humana*,
- 2 *Sub Bass 16'(pedaal)*
- 3 *Couple Pedal to Great*

Bas

- 4 *Diapason 8'(great)*
- 5 *Euphone echo 8'(afgeleid)*
- 6 *Cor Anglais 4'(great)*
- 7 *Dolce Corno 16'(afgeleid)*
- 8 *Fagotte 16'(great)*
- 9 *Octave Coupler*
- 10 *Viola 4'(choir)*
- 11 *Voix D'orr 8'(choir)*

De Burdett wordt opnieuw opgebouwd.

Diskant:

- 12 *Viola d'amour 4'(choir)*
- 13 *Cello 8'(choir)*
- 14 *Roman pipe 8'(choir)*
- 15 *Flute 4'(great)*
- 16 *Celeste 8'(great)*
- 17 *Bourdon 16'(great)*
- 18 *Melodia 8'(great)*
- 19 *Coupler manuals*
- 20 *Echo horn 8'(afgeleid)*
- 21 *Cremona 8'(afgeleid)*

De klavieren zijn 5 octaaf en het pedaal is 27 tonig. Boven het pedaal 2 haakregisters: Tutti links en Forte rechts, er is geen zwelpedaal aanwezig!!

Het pedaal in het midden bedient de balgen.

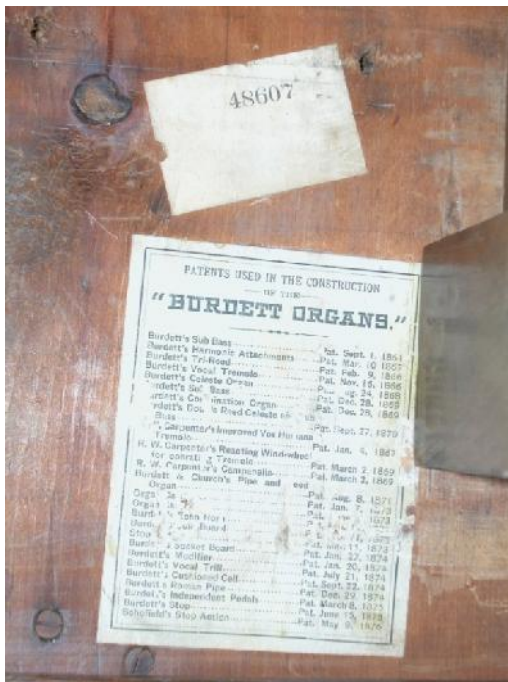
Het serienummer van het instrument is 48607, hetgeen waarschijnlijk erop duidt dat het instrument omstreeks 1880 gebouwd moet zijn.

Bij het nazoeken van een eventuele registratie bleek dat het harmonium in de database van Gellerman is opgenomen onder nummer 6133.

Het harmonium heeft een afmeting van: H x B x D 315 x 151 x 88 cm, exclusief pedaal. Het is dus niet bepaald een harmonium voor de huiskamer.

Zo te zien is er de laatste jaren weinig onderhoud aan gedaan. Het lakwerk van vooral de onderbouw ziet er wat dof uit en er mankeren 3 kleine stukjes sierlijst, die overigens gemakkelijk bij te maken zijn. De top met het fake pijpwerk ziet er heel goed uit. Het sierwerk is onbeschadigd.

De klavieren zijn met ivoor belegd.

Serienummer 48

Het bovenklavier ziet er goed uit, maar van het onderklavier moeten ± 15 toetsen opnieuw belegd worden. De knieplaat en het paneel tussen de klavieren zijn niet origineel. Er zijn her en der wat schroefgaten en gaten voor de bevestiging van een lamp e.d., die gerepareerd moeten worden. Het speeltechnisch gedeelte heeft een totale renovatie nodig. De tongen zijn compleet, maar erg vuil. De laatste jaren hebben er muizen in de kast gewoond. De octaafkoppel is niet in gebruik. Het register is vastgezet. Vermoedelijk heeft dit te maken met het koppel van pedaal naar Great, die niet via de achterzijde werkt, maar via een origineel wellenbord dat aan de voorzijde is aangebracht, zoals dat ook in pijporgels gebeurt. Waarschijnlijk is er oorspronkelijk geen pedaalkoppel aanwezig geweest en is deze later ingebouwd. Omdat het koppel aan de voorzijde zit, zat de octaafkoppel - zo te zien - in de weg om de koppeling naar het klavier te kunnen maken, vandaar dat deze in ieder geval in de baskant niet meer aanwezig is. Van de handpompinrichting is het origineel nog aanwezig, maar later is er een andere uitgang bij gemaakt met ook weer een pomphandel, zodat er nu twee vlak achter elkaar zitten. Een van deze moet verwijderd worden en in de kast moet een stuk gezet worden. Dit kan echter probleemloos, omdat de uitsparing voor de handel in een sierlijst valt. De windmotor staat in een aparte kast en ziet er uit of hij gisteren geleverd is. De aansluiting op het harmonium is erg amateuristisch gedaan, dwars door de pitmans van het pedaal aan de achterzijde, die dan omgeleid zijn met klosjes en latjes, zodat er in het midden een gat ontstond waar de aansluiting is gemaakt. Hier moet

een andere plaats voor gezocht worden, wat echter niet eenvoudig is omdat de hele kast volgebouwd is. Vandaar misschien dat er voor deze oplossing gekozen is. Al met al ben ik blij het harmonium gered te hebben van een roemloze ondergang, al is het wel een behoorlijke uitdaging om het harmonium weer helemaal up to date te maken. Als ik het zelf moet doen, duurt het nog wel even voor ik er de tijd voor heb. Ik ben nog met meerdere andere harmoniums bezig o.a. een Estey 2mp 9spel en een Estey met phylharmonic reeds 6 1/5 spel. Voor iemand die eventueel belangstelling heeft, is het harmonium over te nemen. Het staat droog en verwarmd opgeslagen in Tholen, Zeeland.

De firma Burdett

In het boek van Warring over Estey, getiteld "Manufacturing the Muse", wordt uitvoerig verhaald hoe Riley Burdett, ooit geheten Burditt, in 1844 zijn loopbaan in de melodeons begon. Na bij diverse firma's, waaronder enkele in Brattleboro, gewerkt te hebben, kwam hij in dienst bij de firma Estey. Daar was hij verantwoordelijk voor de vestiging van Estey in Chicago. Na de bedrijfsreorganisatie bij Estey in 1866 startten Riley Burdett en Silas M. Waite de firma Burdett Organ Co. Deze firma maakte zowel instrumenten onder hun eigen naam, alsook instrumenten voor andere firma's. Hoewel Burdett oud-werknemer van Estey was, zijn er diverse rechtszaken geweest, waarbij Burdett en Estey elkaar de rechten op verschillende uitvindingen betwistten. Deze conflicten leidden zelfs tot een zaak die werd doorgezet tot aan het Hooggerechtshof van de VS. Burdett maakte zowel traditionele 1-klaviers instrumenten, alsook 1-klaviers instrumenten met een half 2^e klavier erboven, en grote 2- en 3-klaviers instrumenten. Burdett bouwde voor de Amerikaanse Nijverheidstentoonstelling van 1876 een groot 3-klaviersinstrument. Dit instrument is te zien in de database van Gellerman, onder nr. 3592.